

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.60>
УДК 340.5:343.2/.7(510+520)(094.4)

КИТАЙСЬКИЙ ТА ЯПОНСЬКИЙ КРИМІНАЛЬНИ КОДЕКСИ VII СТ.: ПОДІБНОСТІ І ВІДМІННОСТІ

Зінченко О.В.,
*докторка історичних наук, професорка, доцентка кафедри
міжнародного приватного права та
порівняльного правознавства,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Зінченко О. В. Китайський та Японський кримінальні кодекси VII ст.: подібності і відмінності.

Проведено порівняльний аналіз кримінальних кодексів Стародавнього Китаю та Японії. Показано, що історія традиційного китайського права охоплює чотири тисячоліття і поділяється на два основні етапи — античність і середньовіччя, які розмежовуються в X столітті. Система кримінальної відповідальності разом із купівлею золота склалася в Китаї ще в XXI-XVI століттях до нашої ери. У VIII-III століттях до нашої ери центральною проблемою правової думки виявилось управління державою. Важливу роль у розвитку права відіграли Конфуцій і Лао-цзи, які не відкидали застосування кримінальних покарань в державному управлінні. Кримінальне право Стародавнього Китаю отримало свою назву і структуру за різних династій. Після «Канону законів», який складався з 6 розділів, вийшов «Кримінальний кодекс законів з 9 розділів», пізніше – з 18 розділів, потім з 12 розділів. Останньою була назва «Назва кримінальних покарань і правила їх застосування», яка, як виявилось, була успадкована від династії Тан. Авторка доходить висновку, що наявні спільності та відмінності кримінальних кодексів Китаю та Японії VII ст. До перших можна віднести формування кримінального права обох країн на засадах конфуціансько-правових ідей, основою яких було управління державою і суспільством, багатоступінчастість цього процесу, переслідування його творцями з використанням кримінального права одна мета: забезпечення єдності держави, сили та авторитету центральної влади та стабільності в суспільстві. Одиниця викупу однакова: 596 і 600 грамів міді, кількість видів покарань: 5 проти 5, сума викупу з них: 1-5 цзин проти 1-5 кін. Відмінності полягають у самостійному виникненні китайського права, а японського права – під вирішальним впливом китайського права. Час становлення китайського права перевищив тисячоліття, тоді як японське право сформувалось лише за одне століття. Структура японського кодексу передбачала 8 найтяжчих злочинів проти 10 у китайському документі. Він не містить коментарів, які насправді наведені в Конституції Сьотоку, Маніфесті Тайка та Тайхо Ре. Два найтяжчих злочини Тайхо Ріцу взагалі не згадав: «розбіжність між родичами» та «інцест». 6 із 8 цих злочинів називалися по-різному і лише 2 з останніх збігалися з китайськими: «Велика неповага» (п. 6) та «порушення службових обов'язків» (п. 8). Загалом, незважаючи на зазначені відмінності, формулювання змісту найтяжчих злочинів обома кодексами було ідентичним.

Ключові слова: Китай, Японія, Кодекс династії Тан, Тайхо ріцу.

Zinchenko O. V. Chinese and Japanese criminal codes of the 7th century: similarities and differences.

A comparative analysis of the criminal codes of ancient China and Japan is carried out. The researcher shows that the history of traditional Chinese law spans four millennia and is divided into two main stages –

antiquity and the Middle Ages, which are separated in the 10th century. The system of criminal responsibility, together with the purchase of gold, took shape in China back in the XX1-XV1 centuries BC. In the VIII-III centuries BC the central problem of legal thought turned out to be the administration of the state. An important role in the development of law was played by Confucius and Lao Tzu, who did not reject the use of criminal punishments in government. The criminal law of Ancient China received its own name and structure under different dynasties. After the «Canon of Laws», which consisted of 6 sections, followed the «Criminal Code of Laws from 9 chapters», later – from 18 chapters, then from 12 sections. The last was the name «The name of criminal punishments and the rules of their application», which turned out to be inherited by the Tang dynasty. The author concludes that there are inherent similarities and differences. The first include the formation of the criminal law of both countries on the principles of Confucian-legalist ideas, the basis of which was the management of the state and society, the multistage process of this process, the pursuit by its creators using criminal law of one goal: ensuring the unity of the state, the strength and authority of the central government and stability in society ... The unit of redemption is the same: 596 and 600 grams of copper, the number of types of punishments: 5 versus 5, the amount of redemption from them: 1-5 jing versus 1-5 kin. The differences lie in the independent emergence of Chinese law, and Japanese law under the decisive influence of Chinese law. The formation time of Chinese law exceeded a millennium, while Japanese law took only one century. The structure of the Japanese code provided for the 8 most serious crimes against the 10 in the Chinese document. It does not contain the comments that are actually given in the Shotoku Constitution, Taika Manifesto and Taiho Re. Taiho ritsu did not mention the two most serious crimes at all: «disagreement between relatives» and «incest». 6 out of 8 of these crimes were called differently and only 2 of the latter coincided with the Chinese; «Great disrespect» (item 6) and «breach of duty» (item 8). In general, despite the differences noted, the formulation of the content of the most serious crimes by both codes was identical.

Key words: China, Japan, Tang Dynasty Code, Taiho ritsu.

Постановка проблеми. Інтенсифікація глобалізаційних процесів на правовій карті сучасного світу загострює інтерес до результатів порівняльно-правових досліджень та актуальність обраної теми. Особливо це стосується країн Сходу, у першу чергу, Китаю та Японії, право яких, через низку чинників, виявилось менш дослідженим. Китайська цивілізація є однією з найдавніших на землі і налічує декілька тисячоліть. Різноманітне китайське праворозуміння, яке формує основу далекосхідного права, також сягає своїм корінням у глибину століть. Правові системи Китаю та Японії представляють так звану «далекосхідну цивілізацію», вони входили до традиційної правової сім'ї, з другої половини XIX століття розвивались під впливом романо-германського права. Але вже з середини XX століття розвиток правових систем Китаю і Японії пішов різними шляхами: КНР обрало соціалістичний вектор розвитку, а Японія, внаслідок поразки у Другій Світовій війні, почала реформувати свою правову систему під впливом США. І Японія, і Китай є сьогодні країнами з високим рівнем розвитку економіки, для якої характерні швидкі темпи зростання. Саме тому цікавим є звернення до питань історії розвитку їхнього кримінального права.

Аналіз наукових досліджень. Східне право у різні часи вивчали російські дорадянські, радянські і сучасні вчені Графський В., Єрьомін В., Єсіпов В., Кичанов Є. та інші. Серед вітчизняних дослідників проблему частково зачіпали Бевелікова Н., Вороніна М., Завгородня Ю., Цветкова Ю., Рогожин А., Страхов М., Биля-Сабадаш І., Лук'янов Д., Погребняк С., Пономарьова Г. та інші. Серед зарубіжних вчених слід згадати Давида Рене та Раймона Леже, які також зачіпали у своїх роботах китайське та японське право. Однак ці дослідники не друкували праць з порівняльним аналізом актів східного права, у зв'язку з чим *метою та завданнями дослідження* є з'ясування спільних та відмінних рис китайських та японських стародавніх кримінальних кодексів VII століття шляхом проведення їхнього порівняльного аналізу, здійснення спроби започаткування практики порівняння законодавчих актів традиційної правової сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Доречно розпочати розгляд означеної проблеми з визначення ролі права у розвитку державності стародавнього Китаю, який розпався у VIII ст. до н.е. на окремі князівства. У центрі їхньої уваги постали проблеми державного управління, і перш за все питання закріплення необхідності закону як соціального регулятора. Відповідно до такої потреби, у VI ст. до н.е. у Китаї виникли перші писані закони і протягом кількох століть існували різні системи законів. Лі Куй (585-455 pp.) з князівства Вей, узагальнивши закони усіх китайських князівств, уклав «Фа цзін» («Канон законів»), який вважається першим китайським кодексом. На його підставі у 221 р. до н.е.

князівство Цінь об'єднало весь Китай. Після цього на території всієї країни були чинними єдині закони, єдині міри, єдине написання ієрогліфів й ходила єдина монета. Історія традиційного китайського права охоплює чотири тисячоліття і розподіляється на два основні етапи – стародавні часи й середньовіччя, межа між якими припадає на X ст.

Система кримінальної відповідальності, разом із відкупом золотом, склалась у Китаї ще у XXI-XVI ст. до н.е. У VIII-III ст. до н.е. центральною проблемою правової думки виявилось управління державою. Важливу роль у розвитку китайського права відіграли Конфуцій (551-479 рр. до н.е.) і Лао-цзи (VI-V ст. до н.е.). Конфуцій вимагав, щоб кожна людина жила відповідно до свого положення в сім'ї і суспільстві: «Государ повинен бути государем, сановник – сановником, батько – батьком, син – сином». Правитель повинен впливати на підданих своєю отриманою від Неба благою силою. Конфуцій і його послідовники не відкидали використання кримінальних покарань в управлінні державою: «Якщо покарання не застосовуються необхідним чином, народ не знає, як себе вести». Даосисти також не заперечували покарання.

Кримінальне право стародавнього Китаю пройшло довгий шлях свого розвитку і за різних династій отримувало свою назву й структуру. Після «Канону законів» із 6 розділів настав «Кримінальний звід законів» з 9 глав, пізніше – з 18 глав, потім з 12 розділів, нарешті – «Найменування кримінальних покарань і правила їх застосування», який і успадкувала династія Тан.

За династії Хань (206 р. до н.е. – 220 р. н.е.) відбувся процес синтезу конфуціанських та легістських ідей. Внаслідок цього, за висловом Є.І.Кичанова, розпочалося формування правової думки «як ідейної підвалини того традиційного китайського права, яке проіснувало до початку XX ст.» [1, с. 485]. У III-VI ст. воно удосконалювалось й у VII ст. знайшло своє узагальнене завершення у Кодексі династії Тан (618-907 рр.) – «Тан люй шу і», що зберігся до наших днів. Таким чином, процес створення закінченого, вираженого у кодексі писаного права тривав від VI ст. до н.е. до VII ст. н.е., тобто понад тисячоліття. «Особливістю традиційного китайського права, – додавав Кичанов, – слід вважати те, що воно не зазнавало впливу жодної із світових релігій» [1, с. 486].

Кодекс династії Тан складався із чотирьох пунктів:

I. П'ять видів покарань.

II. Коментарі до означених покарань.

III. Десять найтяжчих злочинів.

IV. Коментарі до них [2, с. 527-532].

Перший вид покарання полягав у побитті тонкими палицями разом із можливістю відкупу. Відкуп від 10 ударів палицями сягав 1 мідного цзиня – 596 грамів. 20 ударів коштували 2 цзині, 30 ударів – 3 цзині, 40 ударів – 4 цзині і 50 ударів – 5 цзинів. У коментарі зазначалось, що слово «бити» одночасно означало й «присоромити» людину, що здійснила дрібний злочин [2, с. 527-528]. Більш злісний злочин карався товстими палицями, удвічі більшою кількістю ударів й зростанням ціни відкупу. Відкуп від 60 палиць коштував 60 цзинів, від 70 – 70 цзинів, від 80 – 80 цзинів, від 90 – 90 цзинів і від 100 – 100 цзинів. Коментар повідомляв, що до II ст. до н.е. за означені злочини належало від 200 до 500 ударів товстими палицями, у зв'язку з чим жертви побиття часто помирили ще до закінчення покарання. Ханський імператор Цзин-ді (156-141 рр.) обмежив покарання 200 ударами [2, с. 528]. Третій вид покарання передбачав каторжні роботи із відкупом за один рік – 20 цзинів, за півтора роки – 30 цзинів, за два роки – 40 цзинів, за два з половиною роки – 50 цзинів і за три роки – 50 цзинів. Коментар сповіщав, що каторжні роботи означали перетворення людини на раба з метою згнєблення злочинця [2, с. 528].

За ще значніші злочини кодекс передбачав покарання засланням за межі основної китайської території та відкуп за дві тисячі лі – 80 цзинів, за дві тисячі п'ятсот лі – 90 цзинів і за три тисячі лі – 100 цзинів. Коментар декларував, що особи, які здійснили тяжкі злочини, висилалися на чотири сторони на прикордонні території дев'яти округів або за море [2, с. 528]. Нарешті передбачалось покарання стратою шляхом задушення або обезголовлення, відкуп від яких сягав 120 цзинів. Коментар коротко пояснював, що такі заходи викликались найбільш тяжкими злочинами [2, с. 528].

Число передбачених кодексом найбільш злісних злочинів змінювалось кілька разів. До кінця 600 р. їх нараховувалось десять, у 605-616 рр. – вісім, а від 620 р. – знову десять. Їхня сутність полягала у наступному.

Перший – «*намір заколоту*». Коментар називає його бунтом проти чинного монарха і пояснює роль останнього у збереженні порядку в державі і суспільстві. Зазначається, що Небо, порушуючи по-

рядок зміни сезонів, викликає стихійні лиха. Порушення ж моралі (*дао*) й добродієності (*де*) людьми обертається безпорядками. Монарх отримує дорогоцінний мандат від неба і є батьком і матір'ю усіх підданих. Бажання будь-кого йти всупереч монарху порушує приписаний Небом порядок й виступає проти людської моралі й добродієності, чим і обумовлена назва злочину – «*намір заколоту*» [2, с. 529].

Другий злочин – «*намір великої непокори*», який полягає у замаху на зруйнування храму предків, їхніх могил та палацу імператора. Такі злочинці теж виступають проти моралі й добродієності, чим складають найбільшу непокору.

Третій злочин – «*намір зради*» своїй державі, царюючому дому, переходу на бік іншої держави або приєднання до узурпаторів чи самозванців, здачі ворогові міста, втечі за кордон.

Четвертий злочин – «*злісна непокора*» – бажання вбити діда, бабу, батька чи матір, старшого чи молодшого дядька по батьківській чи материнській лінії, тітку по батькові, старшого брата й старшу сестру, чоловіка, діда й бабу по дідові, свекра чи свекруху. Коментар кваліфікував такі дії кричущим злочином і безмежною непокорою, яка відкидає будь-які моральні підвалини взаємостосунків між людьми. У намірі вбачалося складання плану навмисних дій. Злочинці, що скоїли означені вбивства, не підлягали амністії, а виконання їхньої страти не відтерміновувалось [2, с. 530].

П'ятий злочин – «*нелюдність*» (бу дао). Він означає вбивство в одній сім'ї відразу трьох осіб, із яких жодна не здійснила злочину, що карається стратою, розчленування людини, виготовлення отрут з тварин, комах та гадюк, чаклунство, ушкодження. Нелюдність пояснюється холоднокрівністю здійснення вказаних злочинів [2, с. 530-531].

Шостий злочин – «*велика зневага*». Мова йде про крадіжку речей, які імператор використовує для здійснення великих жертвоприношень, імператорських екіпажів, одягу, про підробку імператорських печаток, помилки або відхід від рецепту виготовлення ліків для імператора, порушення у приготуванні їжі для імператора, помилкову побудову німецького човна для імператора, безпідставний осуд імператора, опір послові з імператорським указом, недотримання стосовно нього ритуалу [2, с. 531].

Сьомий злочин – «*прояв синівської зневаги*». Сюди відносяться особи, що проклинають або лають непристойними словами діда й бабу, батька й матір, за життя останніх вирішили відокремитись і занести свою сім'ю до окремих списків, завели своє окреме майно, погано утримують діда й бабу, батьків, хто взяв шлюб або веселиться під час трауру, хто збреше про смерть рідних. Кодекс приписував синам та онукам утримувати старших без обмежень, доводити до їхнього відома про свій відхід або повернення і не мати своїх особливих устремлень [2, с. 531-532].

Восьмий злочин – «*незгода між родичами*», яка полягає у намірі вбити або продати родича, побиття чоловіка або донос на нього, побиття або донос на старших за поколінням родичів.

Дев'ятий злочин – «*порушення обов'язку*». Це означає вбивство начальника того управління, у якому вбивця служить, правителя округу чи повіту, у якому вбивця мешкає, учителя, у якого вчився, вбивство клерком або солдатом чиновника чи командира у своїй установі чи підрозділі, що мали п'ятий розряд чи більш високого рангу, недотримання дружиною трауру по чоловікові, яка розважається музикою, веселиться або знову візьме шлюб. Коментар підкреслював, що чоловік є Небом для дружини. Саме тому означені нею дії підпадають під перелік десяти найбільш злісних злочинів.

Десятий злочин – «*кровозмішення*», тобто протиправні інтимні відносини між рідними особами або з наложницями батька чи діда за їхньої добровільної згоди [2, с. 532].

У стародавній Японії (початок VII – друга половина X ст.) правова думка розвивалась під значним впливом юридичних концепцій тогочасного Китаю і сприяла формуванню й зміцненню «китаїзованої правової системи ріцу рьо, зберігаючи значну самобутність та одноманітність» [3, с. 543]. Як підкреслював В.Н.Єрьомін, найважливіше значення у розвитку стародавньої Японії «мало усвідомлення важливості закону для державного й громадського життя, необхідності єдиної правової системи» [4, с. 545]. Загальні характерні риси японської правової думки цього періоду «було широке запозичення у Китаю, що володів розвиненими інститутами держави і права, зрілою правовою думкою... Правова думка Стародавньої Японії взята у VII ст. правителями країни курс на централізацію управління, подолання кланової розрізненості й зосередження влади в руках сильного «государя». Дослідник наголошував, що одночасно правові ідеї зазнали помітного впливу буддизму і китайський досвід часто переосмислювався на японський лад, пристосовуючись до національних потреб» [4, с. 545]. Зразками правової думки означеного історичного періоду виявились «Конституція Сьотоку» (604 р.), «Маніфест тайка» (646 р.), «Тайхо рьо» і «Тайхо ріцу (701-702 рр.)» [5; 6; 7; 8]. На відміну від Китаю, де

оформлення кодексу тягнулось понад тисячоліття і знайшло узагальнення у єдиному кодексі, в Японії, завдяки використанню китайського досвіду, цей процес тривав лише століття – від 607 до 702 рр., упродовж якого право знайшло вираження у чотирьох означених працях.

Правова думка Стародавньої Японії відображала спрямований у VII ст. керівництвом країни курс на централізацію управління, подолання кланової розрізненості й зосередження влади в руках сильного «государя». Широке запозичення у Китаю саме й обумовило розподіл проблем на чотири напрямки. «Конституція сьотоку» була укладена у 604 р. принцем Умаядо, який пізніше отримав ім'я Сьотоку. Вона не була нормативним актом, а зводом приписів та повчань властей і народу, які знайшли відображення у наступному японському законодавстві. У 17 статтях «Конституції», на підставі конфуціанських та легістських ідей, обґрунтовувалась необхідність створення єдиної держави з ефективною системою управління. Так, у статті 1-й говорилося, що «за згоди у верхах та дружелюбстві в низах, узгодженості в обговоренні справи підуть природним порядком, і які тоді справи не здійснюються?». Третя стаття закликала слухняно сприймати й обов'язково дотримуватись указів государя: «Недотримання указів природно приводить до загального занепаду» [5, с. 551]. До цього додавалось положення дванадцятої статті про те, що «в країні немає двох государів... Государь є господарем народу всієї країни» [5, с. 553]. Стаття шоста декларувала, що «покарання зла й заохочення добра – хороше стародавнє правило», а одинадцята наголошувала на необхідності «справедливо оцінювати заслуги й провини, обов'язково нагороджувати й відповідно карати». Сьома стаття нагадувала, що «кожна людина повинна мати свої обов'язки, і справи управління повинні бути розмежовані», а п'ятнадцята закликала «відвернутись від особистого й повернутись до державного» [5, с. 551-554]. «Маніфест Тайка» у формі указу «государя» з чотирьох статей намічав шляхи й засоби вирішення сформульованих в «Конституції» завдань. Передбачалось скасування стародавніх звичаїв, розподілу людей відповідно до їхнього статусу, запровадження нової системи управління в центрі і на місцях, складання нових подвірних і податкових списків, введення податків на нових принципах [6]. «Тайхо рьо» складав собою збірку законів, які конкретизували викладені у «Конституції» і «Маніфесті» положення, що торкались різних сторін державного управління, організації та діяльності адміністративного апарату. Вони передбачали сільський устрій, розірвання шлюбу, трудової повинності, податків, призначення й кар'єрне просування чиновників [7].

«Тайхо ріцу» також був збіркою законів з кримінальних та кримінально-процесуальних питань без чіткого розмежування між ними [8]. Його структура теж складалась лише із двох пунктів: п'яти видів кримінальних покарань і восьми пунктів тяжких злочинів за відсутності коментарів до обох із них, оскільки вони подавались в «Конституції Сьотоку», «Маніфесті Тайка» і «Тайхо рьо» [8, с. 562-564].

[Види кримінальних покарань]

Стаття 1. Різки – 5 [ступенів]:

- 10 різок [або] відкуп міддю – 1 кін (600 г.);
- 20 різок [або] відкуп міддю – 2 кін;
- 30 різок [або] відкуп міддю – 3 кін;
- 40 різок [або] відкуп міддю – 4 кін;
- 50 різок [або] відкуп міддю – 5 кін [19, с. 562].

Стаття 2. Палиці – 5 [ступенів]:

- 60 палиць [або] відкуп міддю – 6 кін;
- 70 палиць [або] відкуп міддю – 7 кін;
- 80 палиць [або] відкуп міддю – 8 кін;
- 90 палиць [або] відкуп міддю – 9 кін;
- 100 палиць [або] відкуп міддю – 10 кін.

Стаття 3. Каторга – 5 [ступенів]:

- Каторжні роботи 1 рік [або] відкуп міддю – 20 кін;
- каторжні роботи 1,5 року [або] відкуп міддю – 30 кін;
- каторжні роботи 2 роки [або] відкуп міддю – 40 кін;
- каторжні роботи 2,5 роки [або] відкуп міддю – 50 кін;
- каторжні роботи 3 роки [або] відкуп міддю – 60 кін.

Стаття 4. Заслання – 3 [ступені]:

- Заслання близьке [або] відкуп міддю – 100 кін;

заслання середнє [або] відкуп міддю – 120 кін;

заслання далеке [або] відкуп міддю – 140 кін.

Стаття 5. Смертна кара – 2 [ступені]:

Повішення [або] відкуп міддю – 200 кін;

обезголовлення [або] відкуп міддю – 200 кін [8, с. 563].

[Тяжкі злочини]

Стаття 6. Вісім тяжких злочинів

1. Заколот – змова, яка складає загрозу государю.

2. Руйнування государевих палаців, жител та усипальниць шляхом змови.

3. Державна зрада, зрада батьківщині.

4. Вбивство близьких родичів. Побиття, намір вбивства або вбивство діда, баби, матері, дядька, тітки старшого брата, старшої сестри чоловічої лінії, а також діда, баби жіночої лінії або вбивство свого чоловіка.

5. Аморальні вчинки. Вбивство трьох осіб із однієї сім'ї, які не підлягають смертній карі, четвертування, виготовлення й зберігання отрути, чаклунство, скривдження дією або неправдивим звинуваченням старших дядьків, старших тіток, старших братів, старших сестер чоловіка, діда й баби дружини, свого чоловіка, його батьків, намір їх вбивства, а також вбивство шановних родичів від четвертого коліна й ближче або своєї дружини [8, с. 563].

6. Велика зневага. Руйнування великих храмів, крадіжка священних ритуальних предметів, одягу государевого гардеробу, государевих регалій, особистої государевої печатки або її підробка, неправильне виготовлення ліків для государя, помилки в рецептах для государя, помилки під час сервірування государевого стола або подання табуйованої їжі, неправильне будівництво суден для государевих подорожей, лихослів'я на адресу государя.

7. Зневажливе ставлення до батьків. Підлягають засудженню прокляття прямих діда, баби, батька, матері, свавільне внесення в особливий подвірний список або свавільне виділення частини майна за наявності прямих діда, баби, батька, матері, самовільне взяття шлюбу, розважання світською музикою або зміна траурного одягу на буденну у період трауру по батькові, матері, приховання звістки про смерть та не оплакування прямих діда, баби, матері, батька, неправдиве повідомлення про смерть прямих діда, баби, батька, матері, перелюбство з наложницями діда або батька.

8. Порушення обов'язку. Вбивство основного господаря, намісника провінції, свого наставника, а також вбивство слугами чи охоронцями начальника, що має 5-й ранг і вище; дружина, яка, взнавши про смерть чоловіка, ховається, не оплакує його, розважається світською музикою і не носить траурного одягу, бере повторний шлюб під час трауру по чоловікові [8, с. 564].

Висновки. Зіставлення кримінальних кодексів Китаю та Японії VII ст. дозволяє дійти наступних висновків. Обом кримінальним актам властиві подібності й відмінності. До перших відноситься формування кримінального права обох країн на підставі конфуціансько-легістських ідей, підвалину яких складало управління державою й суспільством, багатоступінчатість цього процесу, переслідування його творцями за допомогою кримінального права однієї мети: забезпечення єдності держави, міцності й авторитету центральної влади та стабільності в суспільстві. Однаковими постають одиниця відкупу від покарань – 596 і 600 г. міддю, кількість видів покарань: 5 проти 5, обсяги відкупу від них: 1-5 цзінів проти 1-5 кін.

Відмінності полягають у виникненні китайського права самостійно, а японського – під визначальним впливом китайського права. Термін формування китайського права перевищував тисячоліття, японського тривав століття. Структура японського кодексу передбачав 8 найбільш тяжких злочинів проти 10 у китайському. У ній відсутні коментарі до статей, оскільки вони подаються в «Конституції Сьотоку», «Маніфесті Тайка» і «Тайхо рьо». «Тайхо ріцу» не вказував взагалі двох найбільш тяжких злочинів: «незгоди поміж родичами» та «кровозмішення». 6 із 8 цих злочинів називались інакше і тільки 2 з останні співпадали з китайськими: «велика неповага» (п. 6) і «порушення обов'язку» (п. 8). В цілому ж, не дивлячись на означені відмінності, формулювання змісту найбільш тяжких злочинів обома кодексами було ідентичним. Японський кодекс оцінював відкуп від покарання товстими палицями у 10 разів менше: 6 кін проти 60 цзінів, а відкуп від 3 років каторги – на 10 одиниць більше: 60 кін проти 50 цзінів й заслання – на 20 одиниць більше: 100-120-140 кін проти 80-90-100 цзінів.

Слід також наголосити бажаність детальнішої характеристики конфуціансько-легістських поглядів на значення кримінального права в управлінні державою та вирішення цього питання в «Конституції Сьотоку», «Маніфесті Тайка» і «Тайхо рьо».

Список використаних джерел:

1. Кычанов Е.И. Традиционная правовая мысль Китая. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 482-486.
2. Кодекс династии Тан. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 526-532.
3. Еремин В.Н. Правовая мысль Японии. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 543-544.
4. Еремин В.Н. Правовая мысль древнейшей и Древней Японии. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 544-547.
5. Конституция Сетоку. *Антология мировой правовой мысли*. В V. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 550-554.
6. Манифест Тайка. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 554-556.
7. Тайхо ре. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 556-562.
8. Тайхо рицу. *Антология мировой правовой мысли*. В V т. Т. 1. М.: Мысль, 1999. С. 562-564.